

הרב מרדכי שטרנברג

ר"מ בישיבת "מרכז הרב"

אמונת ישראל עמו*

יותר ממה שיש באבות יש בו במשה רבינו. רעיא מהימנא. האבות היו יחידים בעלי חזון נושאי הענין הא-לקי בקרבם, ואילו משה הוא מנהיג את העם היוצא ממצרים. זו המשימה המוטלת עליו: עם ישראל, לעבוד את ד' ואת ישראל עמו. בנח כתיב - "את האלוקים התהלך נח"¹ ובאברהם - "אשר התהלכתי לפניו"², ובמדרש³ יש שאברהם כביכול מוביל את הקב"ה. הוא הלפיד המאיר לפניו במבואות האפלים. לא כך במשה רבינו. הוא לא הלפיד, אלא הוא היודע שעם ישראל הוא הלפיד שצריך לצאת לפועל. כל ספקותיו של משה בשליחותו, כרוכים בשאלת ההוצאה לפועל של מה שיש בעם, וביכולתו שלו למלא שליחות עליונה זו.

כך מצינו בראשית שליחותו: "מי אנוכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים"⁴ ופירש"י שיש כאן שתי שאלות: האחת לגביו - "מה אני חשוב לדבר עם המלכים" והשנית לגבי ישראל - "מה זכו ישראל שיעשה להם נס", ובהתאם שתי תשובות משיבו הקב"ה - "כי אהיה עמך"⁵ - תשובת השאלה הראשונה, ותשובת השניה: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה". זה יעודה של האומה המתברר כעת למשה רבינו מפי הגבורה. עושה הקב"ה את משה להיות מאמין בישראל, לבנות את הלפיד, להוציא את האומה אל הפועל. ומשה יודע שתפקידו לומר ולדבר אל בני"ו ולהאיר בקרבם את אור האמת. "ואמרו לי מה שמו מה אמר אליהם"⁶ "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי"⁷, "כי כבד פה וכבד לשון אנוכי"⁸ - וכוונתו בשליחותו לבני"ו ד' משיבו "ואנוכי אהיה עם פיך"^{8א} ולבסוף מצטרף אהרן אל השליחות "ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו ואנוכי אהיה עם פיך ועם פיהו וגו' ודבר הוא לך אל העם"⁹. משעה זו רואים אנו את הזיקה בין משה וישראל: משה המאמין באומה, נושאה בליבו ומלווה כרועה נאמן את תהליך העלאת אורה של האומה.

אחרי מעמד הר סיני נאמר בס' דברים שאמרו ישראל למשה: "קרב אתה ושמע את כל

* סוכס ונערך ע"י ירון סולברג, בצרוף הערותיו של הרב מ. שטרנברג שליט"א.

1. בראשית ו', ט'
2. בראשית כ"ד, מ'
3. ב"ר ל, י
4. שמות ג', י"א.
5. פסוק י"ב.
6. פסוק י"ג.
7. ד, א
8. ד, י
- 8א. פסוק י"ב.
9. ד, ט"ו

אשר יאמר ד' אלוקינו ואת תדבר אלינו¹⁰ וגו' ואיתא שם ברש"י: "התשתם את כוחי כנקבה שנצטערתי עליכם ורפיתם את ידי כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה, וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני". משה אומר: חשבתי שאתם ראויים. מאמין הוא משה בעם ישראל ויודע שהם באמת אינם זקוקים לו בכלל, שהקשר בינם לקב"ה יכול להיות וצריך להיות בלתי אמצעי. ונחלש הוא כאשר הוא שומע דבר שאינו ראוי למעלתם. והקב"ה אומר לו שאין הדבר כך - כרגע אין זו מדרגת העם - "ויאמר ד' אלי שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך, היטיבו כל אשר דברו. מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי"¹¹. המדרגה הנוכחית: יראה. "ואתה פה עמוד עמדי"¹². משה בין ד' ובין ישראל, אך משה יודע את אמיתות המציאות שאין להפריד כלל בין ד' ובין ישראל, ואין להעלות על הדעת שיהא הענין הא-לוקי עושה את דרכו בעולם שלא דרך האומה הישראלית שבפועל. וכאן אחרי מעמד הר סיני, בחטא העגל, כשרואה משה את ההו"א הא-לוקית כביכול - "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול"¹³, באה תחינתו של משה עד למסירות הנפש - "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת"¹⁴. ובהמשך, בחלקה הראשון של פרשת יתרו, למ"ד שבא לאחר מתן תורה, רואה יתרו את משה הדן את ישראל לבדו. משה רוצה שההדרכה לישראל אם אינה ישירה לגמרי אז לכה"פ שתהיה בכלי ראשון, שיהיו ישראל מודרכים ע"פ דבר ד' כפי שהוא אצל משה. שתהא הדרכתם המעשית נובעת מידיעת גודל ערכם הא-לוקי ומשמעות ערך חייהם שבפועל כפי שהיא בליבו של משה. "כי יבוא אלי העם לדרוש א-לוקים"¹⁵. מתבונן משה שכל המבוכות בעם וכל הסכסוכים הכל הוא דרישת א-לוקים - "משה רבינו ע"ה בתפסו אתו את כח המשפט בתחילת יסודו באומה העלה את כל ערכי המשפט עד סוף כל הדורות לאותו התוכן הא-לוקי שמשפטי ישראל באים אליו ודרישת א-לוקים באה יחדיו עם המשפט הישראלי"¹⁶, מתוך ראיתו זאת את העם כך מעמיד הוא את המשפט בישראל. ויתרו בא עם הצעתו המעשית, המתאימה למבטו ונכונה גם למעשה "איעצך ויהי א-לוקים עמך" - צא המלך בשכינה"¹⁷. אך כך צריך להיות. משה, אמונתו, הכרתו, רצונו גדולים יותר, אמיתיים יותר, ואין עצה מעשית מוגבלת זו כלולה בהם. דווקא כך שההכרה והרצון אינם מוגבלים בגבולות היכולת העכשווית, והם מכוונים לאמת היותר עליונה, דווקא אז העצות המעשיות העכשוויות יעשו את דרכן בהצלחה. ומתמנים השרים, וזו ירידה כפי שמשמע מתוך מה שמונה זאת משה בריש ס' דברים בתוכחתו לעם: "ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר וגו' ואקח את ראשי שבטיכם וגו' ואתן אותם ראשים עליכם"¹⁸. וברש"י שם: "חלטתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב רבינו משה, ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך". משה

10. דברים ה, כ"ד.

11. פסוק כ"ה.

12. פסוק כ"ח.

13. שמות ל"ב, י.

14. ל"ב, ל"ב.

15. שמות י"ח, ט"ז.

16. ישראל ותחיתו פיסקא ג'.

17. שמות י"ח, י"ט וברש"י שם.

18. דברים א, י"ד.

ממשיך להאמין בישראל ומנסה כל העת לקדם את הוצאתה לפועל של מדרגתם. ובפועל מתמנים כרגע השרים אך התפקידים מוגדרים היטב. תחילה "היה אתה לעם מול הא-לוקים והבאת אתה את הדברים אל הא-לוקים"¹⁹. משה בין ישראל לאביהם שבשמים, אך מלבד זאת: "והזהרתה אתה את החוקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון"²⁰ משה הוא הסנהדרין הגדולה שהיא עיקר תורה שבעל פה^{20א} הן בפירוש תורה שבכתב והן בהוספת תקנות וגזירות - "הדרך ילכו בה" וגו'. ומתחת לזה "ואתה תחזה וגו' ושמת עליהם וגו' ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדול יביאו אליך"²¹ וגו'. מעתה זהו סדר הנהגתם של ישראל: משה הוא הסנהדרין²², אך בינו לעם סדרי בתי דין.

והנה בפרשיות שלנו נראה כביכול שמשה מרים ידים. בפרשת בהעלותך רוצה משה במינוי סנהדרין. מתוך מצב נורא של מתאוננים, "מאין לי בשר לתת לכל העם הזה"²³ וגו', רואים אנו כאן את עומק הפער בין מה שמשה רוצה לעשות לעם ובין המציאות. "ואם ככה את עושה לי"²⁴, שוב מופיע כאן הביטוי שנזכר לאחר מעמד הר סיני, הביטוי שמשמעותו תשישות כח כדברי רש"י במקום: "תשש כוחו של משה כנקבה", תשישות הנובעת מהפער בין מה שמשה מאמין וממשיך להאמין ובין היכולת המעשית המתגלה בפועל. לולי אמונתו של משה, לא היה כל פער וממילא לא היה לו כל קושי, ואומר לו הקב"ה למשה: "אספה לי שבעים איש"²⁵ וגו' ומשה חלק מהסנהדרין ואולי הוא המופלא שעל גביהן או שהוא מחוץ לסנהדרין המונה רק שבעים. (מחלוקת ר"י ורבנן בריש סנהדרין²⁶)

מצב חדש בעם ישראל, מה מתרחש כעת בעם, האם צריכים המאוויים להתקטן? חס ושלום!

ממשיל שם משה בדבריו: "כאשר ישא האומן את היונק"²⁷. האומן הוא בעל הדעה בערכו של היונק. האומן הוא בעל האמונה, בעל הרצון. אמונתו היא כולה עצמאית. היא כולה שלו. היונק לא מצביע על ערכו שלו. ומאידך יכולת האומן להוציא לפועל תלויה ביונק, ולכן מבחינה מסויימת היונק הוא המנהיג. לאומן אין כל תביעות כלפי היונק. אהבתו אינה תלויה בדבר, אמונתו ואהבתו ללא גבול, וככל שהן גדולות יותר נוצר קושי מעשי. התביעה ממשה רבינו לשאת את העם אפילו במצביו הירודים, אפילו לתת לו בשר. גם אם כה ירוד מצבה של האומה, גם באופן זה עושה היא את דרכה בהוצאתה לפועל את שיש בה. ומחליט כאן משה שעליו להתרחק ע"מ שלא להוריד את האמונה ולא לבנות יחס של תובענות או קטרוג ח"ו. היחס ההנהגתי צריך להיות תמיד מעודד, יכולות להיות דרישות תקיפות אך מתוך אהבה ואמונה. מצב

19. שמות יח, יט.

20. פסוק כ'.

20א. רמב"ם הל' ממרים א, א.

21. פס' כ"א-כ"ב.

22. עי' סנהדרין ט"ז.

23. במדבר יא, יג.

24. פסוק ט"ו.

25. פסוק ט"ז.

26. דף ב' ע"א במשנה ועי' גם דף ט"ז ע"ב בסופו.

27. במדבר י"א, י"ב.

נורא יהיה אם הכח לטפל בא מחמת גימודה של האמונה ולכן מחליט כאן משה להתרחק. תפילתו של משה כאן היא כעין תפילתו תמיד מאז ראשית שליחותו, על גדלות העם הזה, והיא ציפייתו מאז שתהא הנהגת ד' את עמו יוצאת עוד למעלה ממדרגתו שלו, אלא תהיה כפי שראוי לעם הזה באמת. ואלו דבריו: "למה הרעות לעבדך וגו' לשום את משא כל העם הזה עלי" ²⁸, והוא כדבריו בתחילת השליחות שאין הוא ראוי להוציא שליחות זו אל הפועל. "האנוכי הריתי" ²⁷ וגו' והוא כאומר - הרי עמך הוא הגוי הגדול הזה. "ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג וגו' ואל אראה ברעתי" ²⁴ וכדברי רש"י שם שכשראה פורענות שעתיד הקב"ה להביא עליהם אמר לפניו א"כ הרגני תחילה ואל אראה ברעתי, והוא כתפילתו בחטא העגל "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" ¹⁴ משה מתרחק ומעכשיו יש סנהדרין של שבעים ואחד.

מגיעים אנו לפרשת חוקת ושם נפגשים עם החטא שבשלו לא נכנס משה לא"י. חטא מי מריבה. בין הכאה ודיבור.

הרב זצ"ל מבאר בחטא הכאת הסלע שהוא "הנטיה אשר נולדה במוח היותר גדול, בנשמה היותר מאירה ושוקקה להשלים את הכלל להוציא את ההשלמה אל הפועל בכח של התגברות שבזה מתערבת קצת העצמיות הפרטית שא"א להיות כל נוצר נקי ממנה לגמרי". ישנו מצב שאדם מצפה ודורש ואפילו אצל הגדול בענקים יכולה להתערב התביעה כנגד מקבל ההשפעה לקבל אף שאינו מסוגל לחשוב כך, אפילו שאינו יכול לקבל ולא עד שיאמר רוצה אני באמת. זו הכאה. הדבור פונה אל כח הקיבול שבאדם, שבמציאות, לעורר בהם את מה שבהם, לשמוע, לקבל ולהעשות. אנחנו צריכים לדבר, אנחנו צריכים לדבר את האמת, לא להכתיבה. לדבר בפה, לדבר במעשים, לדבר במסירות נפש. להיות צינור להופעת הקב"ה, לא בתובענות, לא מתוך כעס. בהכאה זו של משה התערב שמץ של פרטיות, הדרישה להיות כמוני. אין הדברים צריכים לעמוד בקריטריונים "שלי" - של המוכיח, אני צריך וכל המציאות צריכה לעמוד בקריטריונים המתאימים לה, לשם ד' שבקרבה.

זה תפקידנו, תפקיד התורה ולומדיה ותפקיד תלמידי החכמים, "אסתכל באורייתא וברא עלמא" ²⁹, צריכים אנו לברוא עולמות מתוך ריבוי של תורה, מתוך ריבוי של אמונה, לדבר את התורה אל המציאות לא במובן של התגברות אלא "כאשר ישא האומן את היונק".

כל מבוכותיו של עמנו נועדו להוציא לפועל את מדרגתו ובזה נעזרהו. אנו צריכים לעמוד לעזרתו באמונה בד' ובאמונה בישראל עמו, לעבוד את ד' ואת ישראל עמו, את ישראל זה עצמו שבכל מצביו אין הוא סר מאהבתנו השלימה שאינה תלויה בדבר. ומשה עתיד לחזור יחד עם אליהו.

28. פסוק י"א.

29. ב"ר א, א.